

KISDEDNEVELÉS.

SZÜLŐK, KISDEDNEVELŐK ÉS A NEVELÉSÜGY BARÁTAI SZÁMÁRA.

KIADJA:

A „KISDEDNEVELŐK ORSZ. EGYLETE“.

Felelős szerkesztő: **DÖMÖTÖR GÉZA**, az óvóképezde igazgatója.

Megjelenik havonként *egyszer*. — Előfizetési ár egész évre 4 frt, félévre 2 frt.

Közlésre szánt kéziratok a szerkesztőhöz **Budapestre**, Szegényháztér 7. szám. — Előfizetési pénzek, reklamatiók pedig **Kozma Dénes** egyleti pénztárnokhoz, Budapest, Óvó-utca: Óvóképezde, bérmentve küldendők. — Pályázatok, hirdetések jutányos áron vétetnek föl.

11 (Kisdedóvó-képezdei éveimből.

(Folytatás.)

Gyakran megjártam jószívűségemmel. Az ellenem szított pártütést azzal törekedtek ellensúlyozni a többi óvó növendékek, hogy december 2-án, nevem napja előestéjén, fáklyás zenével és üdvözlő szónoklattal tisztelték meg. De azért akadt időről időre egy-egy vasfejű egyén, ki nem átallá kimutatni foga fehérét. És sajtátszerű, hogy mindig azok fizettek legnagyobb hálátlansággal, kikkel legtöbb jót tettem s valóban jót a szó teljes értelmében.

A *hízelgést* mindig utáltam — elvből, eszmében épp' úgy mint gyakorlatilag. Sem magam nem tudtam hajlongni hízelgőleg senki előtt, sem azokat nem szenvedhetém, kik nekem akár szóval, akár tettel hízelegni akarának. Azoktól meg éppen undorodtam, kiknek föllépése tanúsítá, hogy a hízelgéssel csak ámítani, elvakítani szeretnének önnön érdekekben.

De ezen erkölcsi filozófia mellett is, hiába! ember voltam mindig: részvevő szív dobogott mellemben. S ha aztán elem lépett a nyomor fia s ügyetlenül választott hízelgő szavak kíséretében rajzoló inséges helyzetét; kért, könyörgött, esedezett, hogy mentsem meg kétségbeesett állapotából: megesett rajta a szívem s hajlandó valék fűszeres, édeskes szavait az emberek általános gyöngeségéből s hízelgési szeretetökből levont és félrevezetett tapasztalatnak tulajdonítani. Befogadtam és fölvételre ajánlottam néha olyakat is, kiknek, a jó szándékot hangoztató biztosítása

mellett, az intézet kapuja valóban a megfagyás és éhenhalás ellen megóvó menedékül nyílt meg. Bízni, soha sem bíztam bennök föltétlenül; éber szemmel kísértem minden léptöket; de az eget is szemtelenül meg-rugdalo elvetemültséget mégis mikép tehettem volna föl bennök?

Ilyen legény vala a többek közt bizonyos *J... ó* nevezetű. Valami éles keleti szélroham kavarta ide Erdélyből ezt a szemétszálat a szabadságharcot követő években. Veszedelemes idő, kivált oly emberre nézve, ki különben is „notatus“, ki kétszer állott a haditörvényszék előtt, s ki mint „rögzött“ magyar nem ment tisztelegni Wolfhoz, a terézvárosi rendőrfőnökhöz. De hát én mind ezzel nem törődtem. Megteszem hivatalbeli kötelességemet s ezzel punktum; ezt gondolám. De bezzeg törödték mások. Szóval, az történt, hogy *J... ó* feladott engem, mivel korhelykedéseit nem tűrtem, a policiánál, még pedig azon címen: hogy izgatok, lázítok — az előadásokon.

A policia-főnöknek se kellett több. Csak ezt várta. Szerenesére nem tartott méltónak arra, hogy saját magas személyében vezesse kihallgatásomat a király-utcai Robitsek-féle házban, hanem átadta az ügyet *M... vics*-nak, ki akkor ott mint albiztos működött.

Nagyon furesán hangzott a vádpont: hogy t. i. az én magyarázataim szerint gyilkosságot követnek el a bírák, kik valakit halálra ítélnék. Pedig hát oda zsugorodott össze az egész, hogy egy alkalommal — az erkölestani elvek fejtegetése közben — egy kitéréssel azt is megemlítém: hogy erkölesi szempontból még a bíráknak is nagyon kell vigyázniok a büntény bebizonyításán alapulható ítéletök kimondásában, nehogy akaratlanul is — a mire van számos példa — úgynevezett birói gyilkosságot „Justiz-Mord“-ot kövessenek el. — Ezzel persze nemes gyöngyöt szórtam a disznó elé, mint a közmondás tartja, s mikor észrevette, hogy az nem neki való kukorica, szemem közé akarta vágni mint mérges pilulát.

Szerenesére — mondám — *M.* tárgyalta az ügyet. Hamar felfogta s megértette a dolgot, s így *J... ó*, ki a kórházból, hol akkor betegen feküdt, küldte be írásbeli vádját, nem élvezhette azt az elégtételt, hogy még meg is bűnhődjem az iránta tanusított jószágomért. S ez a dib-dáb ember merészkedett most nem rég (1880 decemberében) megjelenni nálam — koldulni: hogy segítsen inségés állapotában!

S itt alkalmat veszek pár szóval megemlékezni azoknak téves felfogásáról, kik követ, sarat dobáltak válogatás nélkül minden honi egyénre, ki véletlenül vagy talán éppen elvből is valami közszolgálatot vállalt a német rém-uralom idejében. Kétségtelen, hogy egészen más szemmel ítéel, ha csak kis jóakarát van is benne, a hazai ember honfitársa ügyében, mint a vadonat-vad idegen, kinek főcélja s egyedüli gyönyöre vala,

minél feketébbre mázolni a vádlott „magyar érzelmű ember“ arcát, ha azon talán csak bármi kis szürke vonás volt is található. Mennyi károztatásnak vala kitéve annak idejében (49—50-ben) például K... ko János, hogy az úgynevezett tisztázási bizottságban (Purifications-Commission) szerepet vállalt. Pedig mennyi jót tett ő akkor sokunkkal, midőn minden enyhítő körülményt lehetőleg érvényesíteni törekedett! Talán Stuller is így menekült meg az akasztófától; talán magam is ennek köszönhetém kiszabadulásomat. Jutalmazza meg önnön lelkiismeretök az ily jólelkű — látszólag fekete-sárga — hazánkfiait!

Akad még másféle baj és küzdelem is bőséggel. Ilyen mindjárt a *kisdedek* keresztvetése és *imádkoztatása*. Az egyesület nagy többsége ellenzé ezt. Én is ezen álláspontot védelmezém; mert vannak a gyermekek közt protestánsok és zsidók is. Különben is nagyon elégségesnek tartám az ily apró népségnél — közintézetben — amaz általános érvényű áhitati formulát, mely midőn az Isten eszméjét a kisded-agyvelőben meghonosítja, másfelől a kisded-szívet is melegíti a helyzetéhez mért s felfogásának megfelelő erkölcsi alap-elvekkel. — De itt meg a papokkal gyűlt meg a bajom. Olyan görbén néztek rám, mint az atheistára, oly indulatosan támadtak meg, — még pap barátaim is — mint az atyagyilkost, oly hidegséggel kerültek, mint belpoklost. Eltűrtém. Eszembe jutának fiatalkori lelki küzdelmeim, mikor évekig harcoltam önmagammal, míg végre ismét megtaláltam magamat. (Ifjusági emlékezéseimben.) S ismét arra a meggyőződésre juték: hogy vannak helyzetek az életben, midőn a *józan* filozófiának kell átengedni a pálmát a pozitív vallások *külső formái* fölött.

Előkerült azután az egyesületi elnökkel való egyenetlenkedés — pénz dolgában. Egyesület és egyenetlenség...: fából vaskarika! Végre pörölni is a tőke-alapítvány miatt. Pörölni a legjelentékenyebb jótétevővel. Természetellenes kényszerűség!

Igaz, hogy én ebben a harcban csak passzív szerepet játszám. De hát mégis akaratlan mozgatója voltam az ügynek. Miért vagyok én itt? Miért nem hagyom szép csöndesen megbukni az intézetet? Miért folytatom, néha csak két szál óvó-növendékkel, a képezést? Miért kedveltem meg mindinkább a lakossággal a kisdedóvást, a „magyar iskolát“? Minek az most, a német világban? Ha oly ügyetlenül vezetném a dolgot, hogy mindenki visszariadna, mily egyszerű lenne a számadási eredmény...: nincs képezde, nincs óvoda: nem kell egyesület! — De hát én nem tágiték s nem tágitának az egyesület lelkes tagjai sem.

Ott volt Bezerédj István, Lónyay Gábor, Zsoldos Ignác, Mühr Antal; ott volt Simon Florent, az egyetlet ügyvéde, ki hosszú, gyakran nagyon is doctrinaire szónoklatokban védelmezte a nevelés érdekeit s tá-

madta a pénzforrások apadásának okait; ott volt a lelkes egyleti titkár, Stuller Ferenc; ott volt a jóságosan marcona képű Antal Mihály, a pénztárnok, kinek szemölde egy erdő s ki e szemöldével minden hónap elején prédikációt tartott a havi díjakat átvevő óvó-növendékeknek ezen „szent“ pénzek céljáról és hováfordításáról, melyeket a hazafiak nagylelkűsége tett le a hazai nevelés oltárára. Szegény sokkal hamarabb halt el (1850 juniusban), semhogy állandó oszlopa lehetett volna ügyünknek, de fennmaradt példányszerű takarékoságának szelleme s ösztönzőleg származott át az utódok kezelésére.

És jöttek később szomorú napok, midőn az alapítók kamatfizetési hanyagsága, a részvényes tagok részvétlensége a teljes megbukás örvényének széleig hajtotta dolgainkat; midőn reám a *mindenesség* szerepe súlyosodott. Igazgató, titkár, pénztárnok egy személyben! Sőt még évdíjak beszédője is! Házzól házra kelle gyakran járnom a nyugtatványokkal, hogy hat forintonkint szedegessem össze már régen hátralékos évnegyedi díjamat. Semmire sem telt már, se pénztárnoki, se titkári tiszteletdíjra, de még a beszédő részére megszavazott percentuális jutalomra sem. Ily körülmények közt meg nem inogni, a zsbivásáron vett tíz forintos télikabátban járni, szűken táplálkozni, s mégis jókedvűnek lenni, énekelni, hegedűszóval masiroztatni a kisdedeket, hogy a növendékek gyakorlatilag is lássák az e pályán rájuk várakázó egyszerű megelégedés és öntagadás példáját: ezt csak is oly acél rugalmasságu kedély bírhatta ki, milyennel akkor birni elég szerencsés voltam

Csak egy esett fájdalmasan e küzdelmes helyzetben, ha néha *méltatlan bánásmóddal* kelle találkoznom azoknál, kiket ügybuzgó pártfogóknak tartottam.

Igy jártam meg egyszer a többek közt S . . . ő nagyságánál, kit megkértem május havában: „Kegyeskednék“ a hat forintnyi évi kamatot lefizetni. (Egyleteknél tudvalevőleg nem szokták bevárni az év utolsó hónapját) — De mennyire megharagudott! „Tudja, barátom, én semmit se törődöm önök intézetével! Feléje se megyek soha. Csupán Ürményi bátyám nógatására álltam be alapítónak. S már májusban zaklatják az embert!“ Ilyen volt sértettségének kifakadása. — Oh a *nagy* hazafiak néha nagyon szeszélyesek.

Látván, hogy végre is inséggel kellend küzdenem, hogy az egyesület sehogy sem akar s nem képes valamit tenni jövőm biztosítására, akár nyugalmi díj alakjában, akár más módon: az a keserű elhatározás érlelődött meg bennem, hogy meg kell válnom az intézettől, vagy legalább valami más módon biztos segély-jövedelemről gondoskodnom. Valóban keserű, a lehető legkeserűbb vala ez eltökélésem.

Mikor beléptem a valero-utcai házba mint annak lakója s igaz-

gatója, azzal az erős szándékkal tettem azt, hogy ott akarok meghalni is. Mert olyan vala mindig jellemem szervezete, hogy szívósan ragaszkodott ahhoz, a minek szolgálatába álltam, s magasabbra törő vágyak képzei soha sem lebegtek nyugtalanítólag lelkem előtt; s így helyzettemmel való elégedetlenség soha sem mardosá szívemet, míg csak a legvékonyabb reményszálacska, hogy jobban is lesz még, játszadozék biztalanlag előttem.

De íme négy gyermekem vala — (hármát már eltemettem); ezek jövője aggasztá keblemet.

És történt, hogy az 1855-ben megnyitott német reáliskolához a magyar nyelv tanítására hirdettek pályázatot. Ez felvillanyzott. A *magyarságot* megóvni, megőrizni, ha lehet, fejleszteni és terjeszteni is a német intézetben! Magyar szellemben való nevelését folytatni talán ezen kisdedeknek ott is, kiket a valero-utcai szerény házban vettem kezeim alá! Mily szépen összefüggő láncolata a tevékenységnek! A még serdülő koromban, Szombathelyen, lelkembe szívárgott mennyei harmat áldása, a nemzetiség ápolásának harmatja üdítőleg nedvesíté meg újra tevékenységem fonnyadni indult gyökerét: és pályáztam a nagyon is alárendelt, mert csak melléktanári, de mégis magyar érzületet ébreszthető s terjeszthető állásra. 1857. január hó 2-án megkezdtém működésemet.

Viszontagságos volt még e csekély állomás elnyerhetése is arra az emberre nézve, kinél annyiszor kutatott a policia, ki kétszer állott a hadi törvényszék előtt, ki megülte az ujépületet, s kit kígyószemmel kísérték azóta mindig. De végre mégis sikerült néhány jóra való papnak közbenjárása folytán, kik időközben a kisdedóvodai imádkoztatás és keresztvetés kérdésében kibékültek velem. Meg kell különösen említenem Szántófit, akkor belvárosi prépost-plébánost. Hanem aztán egy furesa körülmény is keveredett a dologba. S ennek ismét egy pap szerzett érvényt — hivatalosan.

Teljes szakált viseltem akkor is, mint később megint. A budai helytartótanácsnál Haas Mihály, a későbbi szatmári püspök, vala a tanügyek előadója mint Schulrath. Ez földijének szokott engem nevezni, a mennyiben Szombathelyen együtt jártuk a lyceumot, ő mint 8-ik, én mint 7-ik osztályu tanuló. — Egy decemberi napon (1856-ban) ily tartalmu levélkét kaptam tőle: „Kedves Földim! Ex animo gratulor, dasz das hohe Ministerium für Cultus und Unterricht Sie endlich ernannt hat. Aber jetzt àdieu Bart!“ — Négyféle nyelv ily kevés szóban! De meg *kelle* értenem. Hiába! Szakáلامat elvitte — a borbély.

Meg vala tehát téve az *első végzetes lépés* arra, hogy a kisdedóvó-képző intézettől végkép megváljak. Hogy miért nevezem ezt végzetesnek? Mert így rendelte végzetem.

De van-e végzet, sors, fátum oly ember számára, ki még hisz a Gondviselésben? A modern felvilágosodottságuk nem ismerik a gondviselést; legalább az eszméit nem, azt t. i. mely intézkedik látatlanul és észlelhetetlenül állapotainkról. De szívesen helyettesítik azt a konkrét gondviseléssel, olyannal, mely testet öltött, emberi alakban jár kel közöttünk s időnkint bő marokkal osztogatja ajándékait. Szívesen beszélnek és irnak, francia felfogás szerint, a két lábon járó gondviselésről, büszkén hirdetve: hogy ennek ez, amannak meg amaz a gondviselése (c'est sa providence!) mely nélkül az illető talán elveszett volna, vagy legalább nem érte volna el azt, a mire felvergődött. Én is elfogadom költői képek, képletes kifejezésnek, mely száraz prózára lefordítva nem egyéb, mint jótévő, pártfogó. S ily értelemben legelső megtestesült gondviselése az embernek — a szülő.

De hitem szerint van, kell lennie magasabb, érzékfölötti gondviselésnek is, mely a keresztény eszmék által leküzdött fátumnak egyenes ellentéte, de, szerintem, nem ellentéte e végzetnek. Sőt úgy fogom fel, hogy gondviselés és végzet egymásba olvadnak; az és úgy történik, a mit a gondviselés az ember sorsa fölött végez.

De ne bocsátkozunk ily metafizikus szörszálhasogatásba. Hittem a gondviselésben, mely eddig vezetett, s midőn végzetet említek saját sorsomat illetőleg, az majdnem azonos a gondviseléssel, azon különbséggel mégis, hogy a gondviselés néha megengedi a végzet intézéseit, midőn e végzetet maga az ember idézi föl önnön akaratával.

Megtevém tehát az első lépést, melyet magam választottam, magam akartam s mely a többit láncolatosan vont a maga után. De hogy ez a többi is bekövetkezhett, az — hitem szerint — már a Gondviselés munkája. Mert abban csakugyan egészen tétlen és szenvedőleges valék, hogy a német reáliskola magyarra alakuljon, hogy ennek 1860-ban ideiglenes s 1861-ben végleges igazgatójává engem választottak. Vagy álmodhattam-e ennek csak lehetőségét is akkor, mikor a magyar nyelvi melléktanárságra vállalkoztam vala!

Igen, 1861 augusztus 3-án, a visszaéledett alkotmányosság rövid idejében, állandó igazgatóvá választott engem egyhangulag a főrealtanodához Pest város közgyűlése.

Most már meg kelle válni a csöndes, egyszerű valero-utcai háztól.

Megválni! kiköltözni abból a házból, hol annyi öröm és élvezet, annyi bánat és fájdalom, annyi zajtalan boldogság vala osztályrészem! Kiköltözni azon épülethől, melynek minden zuga egy-egy kedves pillanatra emlékeztetett, melynek szerény szobái annyi jó barát bizalmas csevegését hangoztaták vissza! Elmenni innen, hol az udvar porondjában mindenütt ott láttam kis magzataim apró lábnyomait, hol a kertecske min-

den virágához egy-egy édes emlék tapadt: mert feleségem ülteté, kisdedeim öntözék azokat; a miért csupa hálából tarka színeikkel, bájos illatukkal felvidámiták az évtizeden át borongó hazai ég keserűségeit. Elmenni innen, hol naponként feltámadának elhalt kis gyermekeim s anygali mosolyukkal rajongának körül! Oh, elmenni innen nagyon rossz esett szívemnek. Mintha Zaharába küldenének! — De hasztalan. Meg kelle történnie.

Ime ismét egy bevégzett darab életemből; egy önálló pályaszakaszból.

A köznevelés terén töltött időm . . .

Ney Ferenc.

(Vége következik).

Fröbel élete.

(Vége.)

A táborból visszaérkezve, Berlinben az ásványtani muzeumban nyert alkalmazást, de hivatása nem hagyta nyugton; mint a ki kineset vesztett, folytonosan az iskolamesterség után vágyódott s nem is nyugodott meg addig, míg újra iskolában nem érezte magát. Megalapította tehát 1816-ban Keilhauban azon magán-nevelő-intézetet, melyben a német nemzeti szellemben való nevelést akarta gyakorlatilag is bemutatni s elméletben is kifejteni. Itt működött Fröbel 1829-ig, itt írta nagyszabású munkáját is, melynek címe: „Die Menschenbildung“.

E mű részletesebben azonban csak a kisdednevelés rendszerét tárgyalja, a felsőbb nevelés és oktatás elvei csak nagy általánosságokban vannak érintve. Fröbelnek akkor, hogy a felsőbb nevelés és oktatás ügyét reformálja, nem volt elegendő tapasztalata, sem elegendő ismerete. Ez okozhatta azt is, hogy gymnáziumi jelleggel bíró intézetétől 1829-ben megvált és Svájcba költözött.

Svájcbban Fröbel először egy kis intézetben folytatta tanítói hivatását, melyet maga alapított, s a mely kezdetben Wartensee várában, később Willislau városában működött. Itt ép úgy meggyült a baja a papsággal, miként Keilhauban, csak hogy itt Luzern canton tanácsa neki szolgáltatott igazságot és megróttá a Fröbelt hitelenséggel vádolókat. Willislauból a berni tanács kérelmének engedve, Burghofba ment Fröbel s átvette az ottani árvaház igazgatását. E helyen fogamzott meg benne a gyermekkertek eszméje. A Svájcbban szerzett tapasztalatokkal és új eszmékkal még a harmincas évek vége előtt visszatért Berlinbe.

Már jóval túlhaladta ekkor Fröbel az élet delét és még nem alkotott semmi olyast, a mi akár népszerűvé, akár emlékezetessé tehetne